

ESEURI

ARTA DE CONSUM - trei situații de așteptare întru aflarea misterului -

George Balint

➤ Să ne imaginăm următoarele:

1. Într-o piață de oriunde în vremea ta, diferite tarabe cu tot felul de lucruri... Pe una dintre ele se găsesc grămadă niște borcănele simple, transparente (inclusiv capacul). Curios, îl întrebi pe tarabagiu despre rostul lor. — *Sunt borcănele cu mister* îți spune el. — *Cu mister?* reacționezi nedumerit, căci vezi prea bine că sunt goale. Ironic, îl întrebi despre valoarea lor pecuniară. — *O, sunt neprețuite, dar dacă vă doriți cu adevărat, vă pot oferi un borcănel.* — *Și dacă aș vrea să iau mai multe, adică să le cumpăr...* — *Înțeleg, dar nu-mi stă în putere să le vând. Eu nu pot decât să le ofer, doar câte unul fiecărui doritor.* În fine, iei sau poate chiar încerci să primești un borcănel oarecare, căci oricum, nimic în afara unicității acestui gest nu le diferențiază între ele, toate părându-ți la fel de goale, transparente, de aceeași mărime și formă. Totuși, mai pui o ultimă întrebare: — *Și cum să-l folosesc, cum pot afla misterul dintr-un borcănel stupid de gol?* — *Simplu, vă duceți acasă și, când veți avea un timp propriu, scoateți capacul.* — *Și cum voi recunoaște misterul?* insiști. — *Asta nu vă pot eu spune, dar de veți avea încredere și răbdare, cu siguranță îl veți afla.* Mulțumești omului (la urma urmei, e pe gratis), te duci acasă și faci întocmai: scoți capacul și... **începi să aștepti...**

2. Pe o altă tarabă, în aceeași piață sau într-o alta, cam tot atunci sau altcândva, poate că tot tu căutând vei afla o mulțime de borcănele de diferite mărimi și forme simple, toate însă negre, fără vreun indiciu privind conținutul. Tarabagiul îți

spune scurt că sunt pline ochi cu mister. — *Cu mister, păi, și de ce sunt negre? — Tocmai pentru ca misterul să rămână ascuns. — Pot să-i scot capacul? — Desigur, însă nu aici și nu imediat. Sunt borcănele de unică folosință: odată capacul scos, borcănelul va rămâne iremediabil gol. Nu veți mai putea pune nimic înăuntru. — Nici nu intenționez să pun altceva... Adică misterul va ieși cu totul, definitiv? — Întocmai. — Cât mă costă și câte borcănele pot lua? — Luați câte vreți, nu vă costă nimic, condiția este însă ca, după folosire, să le returnați având grijă ca fiecare să-i fi pus capacul la loc. Iar ca să puteți reînfileta capacul, trebuie să aveți un cod pe care să vi-l formulați în raport cu misterul ce-l veți fi descoperit. — Hm, cam complicat... Unde să le aduc, tot aici? — Probabil că da, însă de veți fi aflat misterul, veți ști și unde să mă găsiți. De vreme ce nu te costă, optezi pentru a lua mai multe. — Dar dacă, dintr-un motiv sau altul, nu voi putea returna borcănelul pe care l-am deschis, ce mi se poate întâmpla? — O profundă tristețe, veți fi cuprins pe neașteptate de o tristețe copleșitoare. Asta te cam pune pe gânduri... — Și încă un lucru: e bine să știți că fiecare borcănel conține un mister unic mai precizează tarabagiul. În fine, precaut, iei mai multe borcănele negre, te duci acasă și, deși ești febril de curios, nu te grăbești să scoți capacul vreunuia. Faptul că știi că dacă ai ratat misterul dintr-un borcănel, îți este la îndemână să reîncerci deschizând un altul, nu te liniștește întru totul, mai ales că fiecare borcănel conține un alt mister. Oricare scoatere a capacului va fi nu atât pentru prima, cât pentru ultima oară. E bine să fii pregătit. **Mai aștepti o vreme...***

3. Poate că tu, același fiind sau un altul, mai devreme sau mai târziu (de celelalte situații), afli o tarabă cu o sumedenie de borcănele colorate efemer, strident sau palid, care mai de care cu forme mai drăguțe sau mai austere, mai inteligibile sau mai abstracte, unele închipuind chiar figuri, mai simpatice sau mai respingătoare, mai familiare ori mai ciudate... Pe dosul fiecărui borcănel, o etichetă atestă că este depozitarul unui mister unic, extraordinar. Uitându-te mai atent observi că borcănelele nu au capace. Niciunul nu poate fi deschis în vreun fel. Tarabagiul îți explică că nici nu-i nevoie. Figura sau forma fiecărui borcănel e o aluzie la felul misterului pe care-l conține,

iar asta ar trebui să-ți fie destul. Îl întrebi cum poți să verifici dacă există cu adevărat vreun mister capsulat în borcănel. Cum poți ști că nu ești păcălit? — *Garanția vine din simplul fapt al cumpărării borcănelului* îți răspunde tarabagiul. — *Și cât mă costă?* — *Prețul diferă în raport cu suma pe care v-o doriți drept garanție, care se va adăuga la cât ați achitat.* — *Așadar, dacă n-am avut satisfacția aflării misterului, pot returna borcănelul și să câștig peste cât m-a costat?* — *Da, și nici nu este nevoie să-mi lăsați definitiv borcănelul, doar să mi-l arătați.* În fond, toată chestia avea o logică: ca să constăți că borcănelul e gol de mister, ar trebui să-l deschizi; cum nu are capac, va trebui să-l spargi; iar dacă-l spargi, evident că nu mai poate fi returnat. — *Și totuși, în ce condiție mi-aș putea primi banii înapoi?* Tarabagiul te lămurește că trebuie să poți dovedi că borcănelul nu conține mister, fapt pentru care singura probă acceptabilă este borcănelul intact: nespărțit, necrăpat, nelipit cumva. Trebuie deci să-l arăți și să-ți argumentezi afirmația că e gol. — *Așa...* Ți-ai dori ca un atare borcănel să-ți mai pigmenteze cu misterul lui platitudinea unei vieți de rutină, atât de searbăde. La urma urmei, îl poți păstra așa cum e, doar ca bibelou, să te uiți la el și să visezi... Probabil vei cumpăra unul sau câte îi poți permite. Ajuns acasă, te uiți la borcănel și încerci să-i deslușești vreun mister probabil. Poate, printr-un miracol, borcănelul se va deschide fără să se spargă. Atunci vei ști cu certitudine. Dar dacă borcănelul nu se va deschide? Și oare conține într-adevăr vreun mister? **Ce alta poți face decât să aștepti?**

➤ Comentariu

Morala fiecăreia dintre cele trei situații povestite țintește asupra premisei. Dacă consideri că misterul de care presupui că ai nevoie — ca divertisment de înfiorare în raport cu linearitatea unei existențe predictibile, rutiniere ori ca elevare dintr-un fond de anonim sau chiar ca revelație a stării de taină — se poate găsi de cumpărat într-o piață, te afli în eroare. În primul rând, pentru că înfiorarea este doar aspectul fenomenal al misterului, neavând nicio legătură cu conținutul misteruit (tăinuit). Apoi, misterul fiind doar conținut (precum apa), nu are vreo formă specifică, de fapt, nu are nicio formă. Inform ca atare, el poate fi ascuns în oricare lucru — precum în borcănele

diferit colorate și figurate din situația a treia. Dar cum nu este o substanță fizică, se consideră adesea că se poate proba doar ca stare, prin receptarea emoțională. Tocmai de aceea misterul nu poate fi depus în lucrurile evidente, concrete, ci în manifestările lor, ca fenomene. În a doua situație, a borcănelor negre, misterul este presupus din această perspectivă. Dar fenomenele, oricât de complexe, sunt marcate de determinații, putând fi cercetate la nesfârșit pe cale științifică. Codul (necesar înfiletării capacului) este expresia unei abordări analitice. Misterul autentic însă, fiind de esență spirituală, nu are menirea să înfioare, dimpotrivă, să limpezească conștiința printr-un fel de tănuire adevărate. El nu este dat de și prin natura firii, ci printr-un *act*, ca fapt propriu, deliberat. Altfel zis, misterul se *oferă* și, simetric, se *primește*. Se conjugă astfel o relație etică. Este o relație transparentă și totuși discretă, precum borcănele doar aparent goale, din prima situație.

Ajungem la decriptarea unei analogii privitor la artist și opera de artă. Artistul este cel care nu poate altfel decât să ofere. Condiția este de-a ști cum să-i primești darul. Abia atunci se pornește pe calea realizării operei ca *devenire*. În fond, artistul oferă din fundamentul unui har inepuizabil-izvorător ce transcende existența persoanei sale. De asta nici nu poate fi judecat, dar nici nu i se poate pretinde ce, când și cât să ofere. Asemenea borcănelului transparent și nesemnificativ formal din prima situație, *opera de artă este un conținut de mister* ce nu poate fi relevat decât prin efortul conștiinței celui orientat către ea. Premisa constă în *a crede* că misterul este. Iar asta nu implică vreo competență de ordin intelectual. Apoi, de-a recunoaște că așteptarea întru aflarea misterului crezut are un caracter activ, asemănător unui acordaj în care, prin chiar faptul ca atare, se comportă expresia cântului. Iar după aceea, adevăratul cânt (acordat) se ascultă nu doar în, ci, mai ales, (și) *ca tăcere*.

Atunci când presupunem că opera de artă trebuie să ne facă mai deștepți (inteligenți, durabili, onorabili, lămurii, tehnici) luăm borcănele negre, de unică folosință, care, conform celei de a doua situații, după ce au fost închise, trebuie returnate. În

borcănelele negre misterul poartă chiar culoarea unei ascunderi depline, ceea ce atrage, stimulând curiozitatea de la nivelul simplu, ludic, la cel științific, rațional. Avem aici o relație de tip academic (formal, instituțional), în care artistul este un tănuitor erudit (strateg, proiectant, povățuitor) iar opera sa un text încifrat, un cod a cărui decriptare ne oferă satisfacția unei experiențe intelectuale deosebite, legitimându-ne ca persoane de elită (alese). Este aici o subtilă atingere cu arhetipul construirii (lucrării): borcănelul returnat este chiar construcția realizată de un meșter inițiat în decriptarea proiectului unui arhitect (cosmic/mitic) nevăzut, dar manifest (imperativ/determinativ/destinal). O relație-punte cu originarul. Orice construcție este expresia unui mister (proiect) dat la iveală (realizat/înălțat). Prin aceasta, în plan simbolic, se translează dinspre lunar/nocturn (ezoteric) către solar/diurn (exoteric).

Dar de unde acea tristețe, în cazul când borcănelul nu mai ajunge să fie returnat? Desigur, survine din irațional, dar nu ca urmare a unei septicități de ordin etic, nu este deci o tristețe a conștiinței — precum regretul sau remușcarea (primenitoare de altfel) de a nu-ți fi respectat cuvântul (condiția acceptată deliberat), ci ca expresie a unui dezacord între două planuri: gândirea în abstract (mental) și simțirea în afect (sufletesc). Altfel spus, să poți și totuși să nu te înduri (să returnezi borcănelul, deși e gol de mister) ori să-ți dorești (vrei) și totuși să nu poți (deoarece nu ai aflat codul potrivit reînfiletării capacului). Este un dezacord paradoxal — în general, tristețea pândește din spatele intelectului —, un soi de disonanță infra-umană, inhibitivă. Pentru că, în mod natural, borcănelul nu poate fi dat vreodată înapoi, în ascendent, ci doar ștafetat (dat mai departe) mereu înainte, în descendent, precum o învățătură. Natura se opune drastic reversibilității; acceptă, stimulând chiar, prin diversitate, doar evoluția. Însă, în raport cu timpul, neputința întoarcerii crește în noi sentimentul departelului. Sufletește, îi mai spunem: dor, nostalgie, înserare, murire...

A treia situație narată are în vedere acele opere pe care considerăm că le putem evalua doar pe criteriile estetice, motivate sau probate efectiv prin starea emoțională rezultând din contactul nemijlocit. Este un amestec alandala între

argumentele de tip "mască" (persona), raționale, inteligibile prin logica exprimării, și cele de factură egotică (umbra), iraționale, receptabile prin intensitatea emoției (așa-zisa trăire). Artistul este perceput ca producător/artizan/decorator ori terapeut, un meșteșugar al divertismentului căruia i se poate comanda oricând un tip de produs (unic sau de-serie) declinabil cantitativ. Frumosul și urâtul se propagă într-un anumit format cultural, printr-o grilă de criterii care nu referențiază și asupra valorii de autenticitate, ca adevăr transcendent și catarctic. Analogia spontană (empirică) cu eticul sau utilul — frumos/plăcut/atrăgător = bun/folositor, urât/greșos/respingător = rău/inutil — ține de un reflex laic, primar, conjugat judecăților adversative și agresive (autoritariste, radicaliste, exclusiviste).

La suprafață, cum culorile ce machiază (cosmetic) borcănelul se scorojesc vrând-nevrând, vor trebui luate mereu alte și alte borcănele, tot mai diferite și mai figurativ sofisticate, sub imperativul satisfacerii unor emoții care, deși de scurtă durată, se regenerează aproape ciclic-complicativ, prin fiziologia unei necesități funciare, de nestăvilnit. Fără a băga de seamă, tocmai ce am glisat în arealul relațiilor comerciale referite obiectelor de consum. Iar ieșirea din această încartiruire (prin propria contribuție la amăgirea de sine) nu e tocmai lesne de întreprins, căci nu poate fi nicicând și nicicum călăuzită.

Cel mai adesea, printr-un jalnic mainstream al societății moderne, consumul e cotate ca reper axiologic. *Arta de consum*, în fond, este expresia unei contradicții în termeni. La propriu, artisticul din artă, respectiv esența spirituală a operei, nu se poate cuantifica. Igienea unei relații de suprafață cu obiectul-suport al artei este exclusiv convențională, ținând de un set de cutume induse manipulativ victimelor consumului. De regulă, omul consumist se petrece în subcultural, comasându-se anonimului, căutând obsesiv și bezmetic să fie trendy și cool, mereu gata să se rătăcescă de sine, speriat de ipostaza singurătății, să nu care cumva să *cadă pe gânduri*. Căci experiența suspendării din obișnuințele cotidiene se resimte cel mai adesea ca stres de îndoială. Ori dubitația este utilă doar cercetătorului (intelectualul/eruditul din a doua situație).

Unde și cum să distingem artistul (ciudat) care ne oferă creator; eruditul (familiar) care ne propune călăuzitor; neguțătorul (străin) care ne îmbie ademenitor? Ca să putem căuta lămuritor, trebuie să înțelegem că fiecare, după rostul lui, se așează altundeva în geografia/geometria cetății.

Artistul se află privind fără-de-timp la magicul hotar dintre pisc și abis. Poziția sa conjugă simultan două perspective: dinspre cetate (locuitul cultural, conformativ) pare că se află într-o margine oarecare (anonim, hoinar, neadecvat, nesemnificativ); dinspre necetate (datul natural, informativ) se află într-un centru ubicuu (inapropiabil, indefinibil, textural, magic). Dacă marginea poate fi întrezărită, centrul rămâne invariabil ascuns, valențele sale nefiind accesibile unei priviri cetățenești (ordinare, prejudecate). Opera artistului deschide totdeauna un interval de expresivitate prin care ni se oferă — deopotrivă dinăuntru și dinafară — o posibilitate de *fiire* aparte. Nu este un interval de parcurs, inițiativ, ci de contemplat creator, întru-spirit. Permanent incomensurabil și transcendent. Tainică, asemenea materiei întunecate din univers, substanța intervalului artistic ține lumea întru-laolaltă (sieuși), revocându-i sublimativ sensul ascuns al destrămării. Miracolul artistic face ca lumea să nu se piardă de sine; omul de omenie.

Eruditul (maestrul cultivator sau inițiatul) se va găsi la intersecția între două drumuri: unul conducând în cetate (gândirea), celălalt tăind prin cetate (simțirea). De ordin istoric, aceste intersecții se pot afla oricând și oriunde în umbra sau lumina cetății, apărându-ne ca ipostaze din asceza unui parcurs itinerant ori inițiator, menite să borneze timpul cu înțelesuri.

Neguțătorul (agentul culegător de oriunde) bruiază între cetăți (culturi) drumuri nesemnificative intervalic. În mod necesar ele trebuie să fie cât mai lineare și scurte, lesne de parcurs, tinzând să comprime timpul până la instantaneitatea clipei, și aproape intangibile mersului (decuplate de planul terestru, gravitațional), ca un traseu aerian. Marfa, ca nefăcut al său, va fi expusă într-o piață. Piața este un loc paradoxal, un fel de necetate (sălbăcie, dezordine) delimitată în cetate (civilizație, ordine), neconținând în dezmarginirea oricărui perimetru de stabilitate-conservare prin mobilitate-transformare.

Un loc al schimbului fluid. Dintr-un resort fenomenal entropic, forfota pieței crește inund în teritoriul cetății, revărsându-se prin stradal către oriunde și peste tot. În ea nu se locuiește, doar se negociază/contractează, repede, prin formule scurte, prin (în)semne. Este fără doar și poate un loc diurn (nu poate via decât sub lumină), însă, deși în preajma porților cetății, nu se conjugă tendinței de a rămâne/intra pentru o așezare durabilă. De altfel, durata pieței este atinsă de precaritatea efemerității, ca exemplară expresie a lui *aici-și-acum* în mod exclusiv: *doar-aici* și *doar-acum*. Un loc dinamic extrem, cu geometrie și densitate variabile, aglomerat în diurn și lucitor în nocturn. Un straniu suport al divertismentului de orice fel; un fatal prilej al înstrăinării și seducției. Este locul din care necesitatea însăși se propagă ca fals iar libertatea ca iluzie. Cunoscuta zicere atribuită lui Horațiu *Carpe diem* (Trăiește-ți clipa), scoasă din arealul ei lucrativ și convertită unui plan hedonist, a devenit manipulativul slogan al chemării de a rămâne în piață/stradă fără de a mai căuta la un orizont de stabilitate, fără de a mai cuteza efortul dăinuirii și cugetării pentru viitor. Spre a rămâne în piață, singura condiție este să-ți primenești rătăcirea ca pretutindeni-în-neajungere, ca nicăieri-în-oriunde.

Cum omul este o ființă complexă (benefic-fatală), cu resorturi de completitudine, dar și de abisalitate, se prea poate ca cele trei situații narate să se petreacă, în proporții diferite, și în circumstanța unei singure persoane. Căutându-și misterul, fiecare persoană culturală se propagă sublimativ sau decadent în/printr-o experiență aparte, ale cărei gust, nostalgie, învățătură, valoare îi rămân în raport cu scopul: spre desfătare (prin întâmplarea *auzirii*); spre cunoașterere (prin proiectarea *audierii*); spre spiritualizare (prin devenirea *ascultării*); spre inimare (prin creația *tăcerii*). Diferența se obiectivează mai ales prin timpul acordat fiecărui tip de deziderat și fundamentele de susținere, de ordin: *senzorial* – trupul (simțitor); *emoțional* – sufletul (doruitoar); *intelectual* – cugetul (aflător); *etic* – conștiința (morală); *creator* – inima (în-credință). Cum și cât să așteptăm rămân ca repere de moment, imediate și pulsative, în dezbateră la nesfârșit a problemei *de-a fi în deschisul lumii*.
Să așteptăm, așadar...

SUMMARY

George Balint

CONSUMERIST ART

– Three Instances of Waiting for the Revelation of Mystery -

The essay “Consumerist Art – Three Instances of Waiting for the Revelation of Mystery” puts forward a view of the artist and his work narratively tackled from three perspectives, whose common element is *mystery*, that is, the generic content of the art work. The difference lies in the ways that are chosen in order to approach and shroud this mystery in a certain composition. Mystery cannot be consumed, therefore it cannot be marketed. Moreover, mystery cannot be assessed, as the substance of its materiality is ineffable, pertaining to the essence, and not to appearance. Finally, mystery can only be offered and received, provided it should be preserved in order to grant the possibility of creative contemplation. After all, besides triggering thrill and wonder, mystery is what makes one muse. Searching for their own mystery, all cultural persons propagate themselves through some unique experience of sublimation or decadence whose taste, nostalgia, teaching, and value are connected to its purpose: delight (through *hearing*); knowledge (through *hearkening*); spiritual transformation (through *listening*); and heart-listening (though *silence*). In what way and how long one should wait for the mystery to reveal itself is left to the immediate and pulsating impulse of the moment, in the eternal debate on how to allow yourself to be surprised by the mystery of the world.

Traducerea rezumatelor: **Alina Bottez**